

מאמר ברכו בזמן

הקדוש מקשה על הפסוק ונפש אשר לא
תעונה וגו' הלא בכל מקום דכתיב נפש קאי
על הנשמה ומאי עיגוי שייך בנשמה, ומשני
לפי שציקר חיוני של הנשמה היא הברכה
זה חלקה מן דבר המאכל. ואם כן בזמן אף
שנשתנה לכל הטעמים מכל מקום לא היו
יכולים לעשות שום ברכה רק מה שהיו
רואים בעיניהם. וזה שאמרו נפשינו יבשה
ואין בה לחלוחות מלות ברכה עד כאן לשונו,

הרי

הנה נחתי את לבי לדרוש ולתור בענין
הזמן בעת שאכלוהו ישראל אם היו
מברכין עליו, וגם איזה ברכה ברכו. ואם
היו מברכין אחריו ברכת המזון. וכדי שלא
לתמוה מה דהוי הוי נבאר שיש נפקא מינה
בזה לדינא גם לדין. ואני אמרתי בחפשי
בספרן שלו לדיקים מלאתי בידי משה על
המדרש רבה פרשת נשא פי' מפרש שם
הפסוק נפשינו יבשה וגו' משום דכזוהר

בורא מיני מזונות ואחר כך ימלך ויתחרט ויהי בדעתו לטעום טעם בשר וכדומה אם כן בכהאי גוונא היה ברכתו הראשונה לבטלה לכן אפשר לומר דמשום הכי לא היו מצרכין עליו כלל:

אך יש לומר דזה אינו דבאמת יש מרחק רב ביניהם דכבר אסברא לן הגאון החסידים ז"ל בפירו שדי חמד במערכת ברכות דלא מלינו שפטרנו מלברך מחשש המלכה וחרטה אלא דוקא בדבר התלוי בדעת האחר. שזה מנברך ועשיית המלכה לא תוגמר בו לבדו ולריך לחצירו. בזה חשו חכמים שמא אחר שצריך זה לא יחפץ האחר ומהי ברכתו לבטלה. משום הכי לא תקנו ברכה על כיוצא בזה. כמו בקידושי אשה אולי לא תאבה האשה. ועל הדינים שמא לא יקבלו בעלי הדין. וכן בלדקה אף אם פשט העני את ידו בן אדם הוא ויתנחם. אבל באדם המנברך עלמו מסתמא אין לנו לחוש שמא ימלך ויתחרט ויעשה איסור של ברכה לבטלה. ואף אם באמת ימלך לא מפני זה חשיבא ברכתו לבטלה שמפני זה ימנעוהו מלברך וכו' עיין שם. וכ' עוד שם בשם ס' מור ואהלות דמסופק בברכת הנהגין וכדומה אם יוכל לימלך אחר הברכה מלך שאינו רולה ליהנות. ומסקנתו שם להתיר לימלך ולא חשיבא ברכה לבטלה עיין שם. ועיין בראש פרק קמא דתענית סי' י"ז ובשו"ת חת"ס חאו"ח סי' כ"ד. ובזו"ר סי' ס"ך. ובאה"ע סי' י"ב בח"מ. ובמחזיק ברכה בקונטרס אחרון סי' קנ"ח בשם הריטב"א בחולין עיין שם. אם כן לפי זה כאן גבי מן לא שייך לומר דלא ברכו מחמת חשש ברכה לבטלה הא כאן הדבר תלוי בדעת עלמו:

ובר מן דין יש לומר דבנידן דידן לא שייך לומר שלא לברך מחשש ברכה לבטלה. דהנה מרן החד"א ז"ל בספרו יעיר איוון במערכת הבי"ת אות י"ט הביא בשם הרב שארית יוסף בשם סמ"ג ומוהר"ם והרב

הרי נתבאר בדבריו שלא ברכו שום ברכה על המן:

ועיין בס' בני יששכר במאמר ברכת שבת אות ג' דכתב שם דהרבה גאונים נסתפקו בהענין הזה. ומסיק שם גם כן דלא ברכו ברכה על המן כל עיקר עיין שם מילתא בטעמא על פי דרך הקבלה עיין שם. וגם בס' נשמת אדם הלכות לולב כלל קנ"ב אות א' כתב בפשיטות דודאי לא ברכו לפניו המוליא עיין שם. אכן בשדי חמד (במערכת הכללים אות כ"ף כלל ק') הביא בשם ס' נפש חיים שכתב דהיו מצרכין על המן ברכת המוליא אלא שהיו אומרים המוליא לחם מן השמים. והוא ז"ל דחה דבריו וכתב דמנא לן לומר כל כך בפשיטות שהיו מצרכין ברכה ראשונה עיין שם:

אמנם הקדוש הרמ"ע ז"ל במאמריו מאמרי שבתות כתב שלעתיד לבוא הנה אין סעודה בלא לחם לכן יוליאו אז לנצח המן הנגזו והוא נקרא לחם כמה דאח אחר הוא הלחם אשר נתן וגו' ויברכו ברכה על המן המוליא לחם מן השמים וכו' עיין שם:

והנה לכאורה מה כל הרעש הזה אם ברכו על המן ואיזה ברכה ברכו בלא כתיב בחורה וטעמו כלפיחת בדבש ופירושו כבצק שמטגנין אותו בדבש, אם כן היו צריכין לברך עליו בורא מיני מזונות. אך יש לומר דהנה אין קיימא לן דכל מין אוכל קובע ברכה לעלמו. ויש כמה מינים שאין יולאים עליהם בברכה של חצירו. כגון אם בירך על פרי האדמה בורא פרי העץ לא ילא ועוד כמה אופנים. וידוע דבדבר שיש חשש שיהי אחר כך ברכתו לבטלה אין מצרכין כלל כגון גבי לדקה וכיבוד אב וכדומה כמו שבי' הרשב"א ז"ל. והנה לפי מה שאמרו חכמינו ז"ל דהמן היה נשתנה לכל הטעמים שהיה רולה (*). אם כן למשל אם בשעה שהי' רולה לאכול המן היה מנברך

(*) **וצריכין** לומר דהא דהעידה תורה הקדושה וטעמו כלפיחת בדבש. היינו טעמו התמידי בלי שום מחשבה אחרת על מין ממין אוכל. אז חייך אוכל יטעום טעם לפיחת בדבש:

והרב המרדכי דכולם כאחד עונים ואומרים
דברכת המוליד היא מדאורייתא עיין שם.
ועיין גם כן בפני יהושע ברכות ל"ה
בדיבור המתחיל אלא סברא וכו' דכתב דכל
ברכות הנהגין הם מדאורייתא עיין שם.
ועיין גם כן בב"ח אורח חיים סי' קס"ז
דכתב דהטור סיבר גם כן כשיטת הרמב"ם
דברכת המוליד היא מדאורייתא עיין שם.
ועיין גם כן בירושלמי ברכות פ"ז ה"א דלמד
ברכה שלפני המזון מגזירה שיה מברכת
החורה עיין שם :

והנה הא דאמרינן במס' ברכות ל"ג
דהמברך ברכה שאינה לריכה עובר
משום לא תשא. מבואר שם ברבינו
יונה שאין רלונו לומר שיה' בו לאו מן
החורה אלא איסורא דרבנן לחוד ואסמכוהו
אקרא דלא תשא עיין שם. וכן מבואר
בהדיא ברא"ש בפ"ק דקידושין סי' מ"ט
ובר"ן בפ"ד דר"ה ב"ה ולענין ברכה עיין
שם. וכך כתבו החוס' בהדיא במס' ר"ה
דל"ג בשם הר"ם דהאיסור של ברכה שאינה
לריכה היא רק מדרבנן, ומוליד שם שמים
לנטלה דנפקא לן במס' תמורה מאת ה'
אלקין תירא היינו בלא ברכה אבל בברכה
לא מיהסר עיין שם :

והשתא דהבאתי חבל גביאים דכולם
סוברים דהאיסור של ברכה
לנטלה היא רק מדרבנן. אם כן לא מלינן
למימר דלא ברכו על המן מחשש ברכה
לנטלה כנז"ל זה אינו דהא ברכת המוליד
הוא מדאורייתא אם כן איך נוכל לנטלה
מחמת חשש ספק איסור דרבנן ובפרט אז
נעת שאכלו את המן אפשר לומר ראפי'
איסור דרבנן גם כן לא היה :

ובענין זה קשה לי על דברי הפני
יהושע במס' ברכות שם שהקשה
אם נאמר דברכת הנהגין הוא מדאורייתא אם
כן האך קיימא לן דספק ברכות להקל.
ומהר"ן משום דלא שייך להחמיר דכיון דאיסור
לכרך ברכה שאינה לריכה וכו' עיין שם.
והנה לפי מה שמבואר לעיל דכל הפוסקים
סוברים דהאיסור של ברכה לנטלה הוא רק
מדרבנן אם כן עדיין הקושיא במקומה
עומדת. ויש לדחוק ולומר דהפוסקים סוברים

דברכת הנהגין הוא מדאורייתא סוברים דלא
אמרינן דברכת הנהגין ספק ברכות להקל.
עיין במהרש"א פסחים ק"א. ובגליון הש"ס
מהגאון רעק"א ז"ל במס' ברכות דף י"ב
עיין שם, ועיין גם כן בחק יעקב סי' תע"ד
סי' ב' שכתב בשם מהר"ל דסיבר גם כן
דברכת הנהגין לא אמרינן ספק ברכות
להקל עיין שם :

אמנם לענין דינא חק קיימא לן דכל
ברכות הנהגין ואפי' ברכת
המוליד (חוץ מברכת המזון) הם רק מדרבנן
כמבואר בכל הפוסקים. וראה זה חדש הוא
דמלאתי ברש"י במס' סנהדרין דף ק"ב ע"א
ב"ה אין אביו וכו' שכתב שם וז"ל שחכמים
חקנו על כל דבר ודבר ברכה וכו' ע"ש
הרי מבואר ברש"י ז"ל מסכים גם כן לכל
הפוסקים דכל ברכות הנהגין הם רק
מדרבנן. וקיימא לן גם כן כל ספק ברכות
להקל ואפי' ברכת הנהגין כמבואר ברמב"ם
בפ"ד מהלכות ברכות דמי שנשתפק לו אם
בירך המוליד או לא אינו חוזר ומברך מפני
שאינה מן החורה :

ורבאורה לריכין להבין הא מבואר לעיל
דהאיסור ברכה לנטלה הוא
רק מדרבנן אי"כ מה חזית דלא יברך משום
ספק איסור ברכה לנטלה דהוא רק מדרבנן
ויעבור על ספק איסור ליהנות בלא ברכה.
אכן מלאתי במג"א סי' רט"ו סי' ו' שכתב
דהרמב"ם סובר דהאיסור ברכה לנטלה הוא
מדאורייתא ע"ש. אי"כ יש לומר דהרמב"ם
לשיטתו לא קשה מיד. אמנם לרד"ק קיימא
לן דהוא רק מדרבנן כנז"ל אחי קשה.
ובאמת גם על הרמב"ם ז"ל יש להקשות דהוא
ז"ל פסק בפ"ב מהלכות ברכות דאם מסופק
אם בירך ברכת המזון חוזר ומברך משום
דברכת המזון הוא מדאורייתא. וקשה הא
לפי דברי המג"א סובר הרמב"ם דהאיסור
של ברכה שאינה לריכה היא מדאורייתא אם
כן קשה מה חזית וכו' :

ובדי להשקיט ולתתן את החומרות הללו
נראה לענייני דעתי לומר דבאמת
דעת הרמב"ם אינו מבואר באר היטב
סיסבור דהוא מדאורייתא ממש. ועיין בשדי
חמד מערכת הכללים אות ב' סי' קס"ז
שהביא

שהביא שם בשם צרכי יוסף. ערוך השלחן. מעשה רוקח. זרע אמת ועוד הרבה פוסקים שדחי את דברי הרב מג"א וסוברים דעת הרמב"ם כשיטת כל הפוסקים דהאיסור של ברכה לבטלה הוא רק מדרבנן ע"ש:

ונראה

לדבריהם מדברי הרמב"ם ז"ל בעלמו. דהנה איתא בגמרא במס' יומא דף ע' ע"א ובמס' סוטה דף מ"א דכהן גדול ביום הכיפורים היה קורא הפרשה ובעשור של חומש הפקידים בעל פה לפי שאין גוללן ספר תורה בליבור מפני כבוד הליבור ויהי צריכין לגלול מן פרשת אחרי עד פרשת פנחס והי' צריך לזה זמן רב) ופריך בגמרא וגייתי ספר תורה אחרינא (שיהא נגלל מכבר לפרשת ובעשור) ונקרי. ומשני ר"ה בר"י אמר משום פגמו של ראשון שלא יאמרו חסר הוא. ור"ל אמר לפי שאין מברכין ברכה שאינה לריכה (שיהא צריך לחזור ולברך) וכו' ע"ש. והנה הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הי' כתב שם וזה לשונו ובעשור שבחומש הפקידים עד סוף הענין קרא אותו בעל פה וכו' ולמה לא יקרא בספר אחר לפי שאין אחד קורא בשני ספרים משום פגם הראשון עד כאן לשונו. והקד רואה שהרמב"ם ז"ל לא הביא הטעם של ר"ל משום ברכה לבטלה רק נותן טעם משום פגם. וכן כתב הוא ז"ל בפירושו על המשניות במס' יומא פ"ז מ"א. וכן במס' סוטה פ"ז מ"ה דהטעם הוא משום פגם ע"ש:

והנה

אם נאמר כשיטת המג"א בדעת הרמב"ם דסובר דהאיסור של ברכה שאינה לריכה הוא מדאורייתא אם כן קשה למה שביק הרמב"ם ז"ל בכל המקומות הג"ל הטעם של ריש לקיש משום ברכה שאינה לריכה. ונקיט הטעם של פגם דכולי עלמא אינו אלא מדרבנן. אלא על כרחין לריכין לומר כשברת הגאונים הג"ל שכתבו דגם הרמב"ם ז"ל חזר הוא לכל הפוסקים וסובר גם כן דהאיסור של ברכה שאינה לריכה הוא רק מדרבנן ודלא כהרב מג"א ז"ל. והשתא שפיר הביא הרמב"ם ז"ל הטעם של פגם. ולא הביא הטעם של ברכה לבטלה. דיש לומר דהא באמת קיימא לן דברים

שבכתב אי אהא רשאי לאומרן על פה כח שהקשו שם באמת בתוס' ישנים ע"ש. אם כן בכה"א גוונא לא נחשב ברכה שאינה לריכה אם יקרא בספר תורה אחרת ויברך. דלא גרע מהא דקיימא לן דגשים מברכין על מלות עשה שהזמן גרמא ולא הוי ברכה לבטלה משום דאיסורו אינו אלא מדרבנן כמבואר לעיל בשם הר"ם. אם כן כאן נמי לא שייך לומר דמשום הכי יקרא בעל פה משום ברכה שאינה לריכה זה אינו דהא קיימא לן דכל שיש צורך קלת לא מקרי ברכה לבטלה משום דהוא רק מדרבנן. משום הכי הביא הרמב"ם רק הטעם של פגם וכל הספרים שמליין בעל השדי חמד כמ"ל אין אף אחד מהם נמלא אללי ולא יכולתי לעיין בדברי קדשם אולי דברו גם הם מהענין הזה:

והשתא

דזכין לומר סברא זו יש להשוות בזה העקוב למישור דשפיר פסק הרמב"ם בספק בברכת המזון דיחזור ויברך. משום דברכת המזון הוא מדאורייתא וברכה שאינה לריכה הוא רק מדרבנן גם לדיד'. וגבי שאר ברכה הנהגין שמברכין לפני האכילה פסק דבספק אינו צריך לחזור ולברך משום דעיקר מלות ברכת הנהגין הוא רק מדרבנן משום הכי מחמת חומר הלאו של לא תשא מוטב יותר לעבור מספק על מלות ברכה מדרבנן בשב ואל תעשה מלעבור על ספק איסור דרבנן בקום ועשה. וגם לדידן יש לומר הסברא הזאת והשתא מיושב שפיר כל החומרות הג"ל:

ועתה

נלכה ונשובה להענין שאנחנו עוסקים בו. דהנה אכן קיימא לן על כולם אם אמר שהכל ילא ואפילו של היין ועל השם. אם כן לפי זה היו יכולים לברך על המן ברכת שהכל דקיימא לן דאם יש ספק בברכה אומר שהכל:

ומצאתי

בזהר הקדוש בפרשה דיבור המחיל זי אלימה וכו' שכתב שם בזה הלשון כל אינו בני מהימנותא נפקי ולקטי ומברכאן שמא קדישא עליה וכו' בכל טעמא דאיהו הכי טעים ליה ומברך למלכא קדישא וכו' עד כאן לשונו ע"ש. ומפשטת הזהר הקדוש משמע שהיו מברכין על כהן

חדשה כזו. הלא מקרא מלא הוא בפרשת בראשית ויאמר ה' הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' לכם יהי לאכלה, וגם לנו ובניו אמר השי' כירק עשב נתתי לכם את כל, אם כן אם נאמר כסברא הג'ל הלא יוקשה לנו על כל ברכת הנהגין למה נחשב כגזל אם אינו מברך הלא מן המתנה שניתנה לנו אנו אוכלים, דילהון אמרי דילכין היא, אלא על כרחך דליתא לסברא הג'ל, ונריכין לומר דאף שניתן לנו במתנה מכל מקום נריכין להחזיק טובה ולהודות ולברך על מה שניתן לנו, ואם אינו עושה כן הרי גזל הוא להקב"ה את הברכות:

ובזה יש ליישב קצת דברי רש"י ז"ל
במס' ברכות ריש פרק כ"ד מברכין, על הא דאמרין שם בגמרא אר"ח ב"פ כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזל גזל להקב"ה, פירש רש"י גזל להקב"ה את ברכותיו ע"ש, וכחז על זה המהרש"א שם דאין לורך בהפסד הזה אלא גזל ממנו להקב"ה אותו דבר שאוכל ונהנה ממנו וכו' ע"ש, אמנם לפי מה שאמרנו אפשר לומר שרש"י ז"ל בדיוק כתב זאת ור"ל לומר שגזל את הברכות דוקא אבל לא גוף הדבר דזאת לא ברירא לן כל כך אם הוא כגזל ממנו או לא דהא כבר כתיב לכם שלכם תהא, ועיין צ"ח כסף נבחר על הסורה בפ' בראשית מה שהביא שם בשם הב"ה דאדם הראשון אכל בלא ברכה ומה שכתב הוא על זה ע"ש:

ובא וראה במס' סנהדרין דק"ב ע"א דשם איתא גם כן הך מימרא דרשב"פ דכל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזל להקב"ה וכנסת ישראל וכו' ושם פירש רש"י וזה לשונו ואין גזילה כלפי מעלה וכלפי כנסת ישראל אלא זו בלבד שמונע מלברך כנסת ישראל הוא גזל להקב"ה שחכמים תקנו על כל דבר ודבר ברכה כדאמרין (ברכות ל"ה) כל הטעם ואינו מברך נקרא גזלן שנאמר לה' הארץ ומלואה עד כאן לשונו ע"ש, ועיין שם בעיון יעקב שמפרש שם את דברי רש"י ז"ל דאם אינו מברך אין יכולין לענות אמן וגדול העוהה אמן וכו' ע"ש:

ומעשה

כדרך שמברכין על כל מין אוכל. ויש לומר דברכו המוליא לחם מן השמים. דהכתוב קראו לחם. כדכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. הוא הלחם אשר נתן. למען יראו את הלחם וגו', אם כן יש לומר דכמו שמברכין על לחם המוליא לחם מן הארץ כן היו נריכין לברך על המן המוליא לחם מן השמים. ויהי אחר כך איזה טעם שיהי'. דהא נקרא לחם ואותו לחם שפיר ראו בעיניהם ואף שאחר כך יטעום בו טעם בשר וכדומה מכל מקום הוא אוכל מין לחם כמו שקראו הכתוב:

והנה על דברי הגאונים שהבאתי לעיל שכתבו דלא היו מברכין שום ברכה על המן יש להקשות מהיכי חיתי לומר כן הא אמרו חכמינו ז"ל במס' ברכות ידף ל"ה ידף מ"ח דקל וחומר הוא דכשהוא שבע מברך ברכת המזון כשהיא רעב לא כל שכן ע"ש, ומבואר שם בגמרא דמשה תקן לישראל ברכת המן על המן, אם כן מדוע לא ברכו ברכה לפניה, ועוד קשה הא אמרין שם בגמרא כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזל להקב"ה דהא דכתיב לה' הארץ ומלואה היינו קודם ברכה, והא דכתיב והארץ נתן לבני אדם היינו לאחר ברכה ע"ש. הרי מן ההימנה הוא לומר שלא ברכו על המן דהא המן הי' מן השמים, והשמים לעולם לא ניתנה לבני אדם:

וסבור הייתי להנדיק את דבריהם על פי מה שכתבו החוס' במס' ברכות שם דלאו קל וחומר גמור הוא (דאיכא למימר אדרבה היכא שכבר נהנה יש לו לברך אבל לפניו שעדיין לא נהנה לא יברך, מהרש"א) והקשיא השני' יש לתרץ דיש לומר דשאינו גבי מן דכתיב בהדיא הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ועוד כתיב הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה, אם כן אפשר לומר דכשהוא גזל לא הי' מברכין מכל מקום לא שייך לומר דמעל ונהנה מקדשי שמים או גזל להקב"ה, דהא ברזונו הטוב נתן להם המן ואמר לכם שלכם תהא:

אולם לבי מהםם בקרבי לומר סברא

ומעתה הנך רואה בעליל דרש"י ז"ל

מפרש כאן להיפך ממה שפי' במס' ברכות, דכאן פירש דגזול היינו אותו הדבר שהוא אוכל, וכמו שפי' המהרש"א כנז"ל, ובאמת - פלא הוא על אדונינו המהרש"א ז"ל אשר עיניו משוטטות בכל שדה אחת דברי דרש"י ז"ל ופירש פירוש אחר ולא זכר שגם דרש"י ז"ל בעלמו חזר מפירושו ומפרש במס' סנהדרין כפירושו של המהרש"א. וגם על דברי דרש"י ז"ל במס' סנהדרין לכאורה קשה שהביא מימרא ממס' ברכות כל הטועם ואינו מזכיר נקרא גזול שגאמר לה' הארץ ומלוואה, ובאמת לא מלינו שם כלל המאמר הזה. ושם איתא כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה מעל, כל הנהגה וכו' כאלו נהנה מקדשי שמים, ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלוואה, וכתיב הארץ נתן לבני אדם נושם לדקדק מדוע לא רמי מקרא דכתיב בתורה בפרשת עקב הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה. וצריך עיון כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה (*) ע"ש, אולם המאמר שהביא דרש"י ז"ל אינו צמחא שם כלל, ואפשר לומר דכוונת דרש"י ז"ל מדאמרינן שם דקודם ברכה הוא לה' הארץ ומלוואה אס כן שפיר נקרא גזול:

המורם מכל מה שאמרנו מדברי דרש"י

והמהרש"א מוכח דליתא להם ברא הג"ל, ועל כרחין צריכין לומר דהיו מצרכין על המן ברכת שהכל. או המוציא לחם מן השמים. אכן דמלאתי בילקוט פרשה זו דכתב דשלשה שמות נקרא המן לחם דבש שמן ע"ש, ואפשר לומר דהיא רק דרשה בעלמא דבאמת מלינו בד' מקומות בפסוק דקראו לחם ורק טעמו הי' בדבש או שמן:

ודאתאן להכא יש ליישב בזה קושיא

חמורה במס' ברכות דף מ"ח ע"ב דאיתא שם אר"ג משה תיקון לישראל ברכת הון בשעה שירד להם מן וכו', ובאותו דף עלמו אמרינן שם מנין לברכה המזון מן התורה שגאמר ואכלת ושבעת וברכת, וקשה איך אמר דמשה רבינו ע"ה תיקון להם ברכת הון הא מדאורייתא הוא, עיין שם בראשונים מה שחילצו על זה, אמנם לפי מה שאמרנו ניחא קצת דהנה אנו קיימא לן כל שמצרכין עליו המוציא מצרכין עליו ברכת המזון, וכל שאין מצרכין עליו המוציא אין מצרכין עליו ברכת המזון כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות ברכות ה"א ע"ש. ולפי מה שכתבאר לעיל דעל המן לא הי' מצרכין ברכת המוציא משום הכי שפיר הולך משה לתקן להם לברך אחריו ברכת הון מדאורייתא הי' פטורים לברך ברכת המזון אחר אכילת המן דברכת המזון חלוי בברכת המוציא. והשתא מדויק גם כן הלשון דאמר משה תיקון להם ברכת הון בשעה שירד להם המן. רצה לומר דהתקנה היתה רק לענין אכילת המן. אבל אחר אכילת שאר דברים לא הי' צריך לתקן דבלאו הכי היו צריכין לברך ברכת המזון מדאורייתא, דבאמת מלינו שאכלו במדבר גם שאר דברים כדאיתא במס' יומא דהא דכתיב ויחד תהי' לך על אונקד והלא המן הי' נבלע באברים ולא ילא מן המעים. אלא על מה שתגרי אומות העולם הי' מוכרים להם, או מביאים להם ממדינת הים ע"ש. הרי לך בהדיא שישראל אכלו במדבר גם מאכלים גשמיים. אס כן בודאי הי' צריכין לברך אחריהם ברכת המזון מדאורייתא. אלא על כרחך דתקנת משה רבינו ע"ה הי' שאלף

(*) **ראיתי** להזכיר ענין נכבד מה ששמעתי אומרים בשם הרה"ק הרבי מלובלין ז"ל שהיה מתנהג את עלמו כשהי' מכבד לאדם דבר מאכל או משקה הי' הוא אכל מתחילה ואחר כך אכל המתכבד, ואמר שכל פי הדין צריכין לעשות כן על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל דקודם ברכה הוא לה' הארץ ומלוואה, אס כן אס לא יאכל הוא מקודם האידך יוכל לכבד את חבירו ולהאכילו מדבר שאינו שלו הלא קודם ברכה גזילה היא בידו, לכן על כרחך צריך הוא לברך ולאכול מקודם ועל ידי כן יחשב כשלו ורק אז יוכל לכבד ולהאכיל לזולתו:

שאף על אכילת המן גם כן יברכו ברכת המזון:

ואפשר לומר דמה שכתבתי לעיל בשם הזוהר הקדוש דאמר נפקי ולקטי ומברכאן שמא קדישא וכו' בכל טעמא דאיהו בעי הכי טעים ל' ומברך למלכא קדישא וכו' דמשום הכי כתב שני פעמים דהיו מברכין היינו לומר דהיו מברכין ברכה שלפניה, ברכת שהכל או המוליא לחם מן השמים. וגם ברכו לאחריה דהיינו ברכת הון שתיקן להם משה רבינו עליו השלום כנו"ל. ומדויק גם כן הלשון במה שאמר נפקי ולקטי ומברכאן דהיינו בשעה שהיו רועים לאכול. בכל טעמא דאיהו בעי הכי טעים ל' ומברך היינו לאחר האכילה:

ועתה נבאר מה שיש נפקא מינה בכל החקירות הנ"ל לענין דיגא גם לדין בזמן הזה. דהנה בחיי אדם כלל נ"א אות י"ז כתב וזה לשונו אחד מחמשה מיני דגן שגדל בעליץ שאינו נקוב ועשה ממנו פת אינו מברך עליו המוליא לחם מן הארץ. דאינו נקרא ארץ כדאיתא בירושלמי כלאים סוף פ"ז וכו' ומכל מקום מברך עליו ברכת המזון כדאיתא במס' ברכות ריש פרק ג' שאכלו באכל סבל דמברך בזרע בעליץ שאינו נקוב וכו' עד כאן דבריו ע"ש. ובנשמת אדם סוף הלכות לולב הביא דברי הירושלמי הנ"ל וכתב שם וזה לשונו והנה מה דבעי בירושלמי אי מברכין עליו המוליא אף דבש"ס בבלי בפרק ג' שאכלו אמר בהדיא דמברכין עליו ברכת המזון. מכל מקום מספקא לירושלמי אם מברכין לפניו המוליא לחם מן הארץ דוקא דאינו נקרא ארץ כיון דאינו מחובר. ומינו במן שברכו ברכת המזון כדאיתא (ברכות מ"ח ע"ב) משה תיקן ברכת הון בשעה שירד להם מן ובודאי לא ברכו לפניו המוליא לחם מן הארץ וכו' עד כאן לשוט ע"ש. ועיין בשדי חמד

מערכת הכללים אות כ"ף כלל ק' שדחה שם את דברי בעל חיי אדם ע"ש:

והנה לפי מה שאמרנו לעיל בלא"ה דבריו תמוהים דמה שהביא ראיה מברכת המן הלא אגן קיימא לן כל שמברכין עליו המוליא מברכין עליו ברכת המזון וכל שמברכין ברכת המזון מברכין המוליא כמבואר כ"ז בהדיא בירושלמי פ"ז דמס' ברכות ה"א ובתוספתא שם. וברמב"ם בהלכות ברכות פ"ג ה"א ע"ש. אם כן קשה מה שפסק דעל פת מעליץ שאינו נקוב אינו מברך המוליא אבל ברכת המזון מברך. ממה נפשך אי סבירא לן כסברת הש"ס בבלי דמבואר שם דמברכין עליו ברכת המזון כמבואר לעיל אם כן על כרחין יש לנו לומר דגם ברכת המוליא מברכין עליו. ואי סבירא לן כסברת הירושלמי דיש ספק אי מברכין עליו המוליא אם כן גם לענין ברכת המזון יש ספק זה אי מברכין אחריו:

ומה שהביא ראיה ממן דהי' מברכין עליו ברכת המזון ובודאי לא ברכו עליו המוליא. באמת יש מרחק רב ביניהם דהא לא מלינו בשום מקום דהיו מברכין על המן ברכת המזון רק ממה שמבואר בגמרא דמשה רבינו ע"ה תיקן להם ברכת הון כנו"ל. וכבר ביארנו למעלה דהתקנה היתה רק לשעתה יולאח מן הכלל, דבאמת לא הולרכו כלל להתקנה דברכת המזון מדאורייתא הוא כנו"ל. ואדרבא מחמת שלא ברכו עליו ברכת המוליא הולרך משה לחקן להם ברכת הון. אם כן מה יוכיח משם ללחם דעליץ שאינו נקוב. דשם הדרינן לכללא דמדמברכין עליו ברכת המזון לריך גם כן לברך ברכת המוליא. עד כאן חקרתי ודרשתי בעזרי"ת בענין הזה. ומי שלבו פתוח ומלא בחכמה ובדעת ובחבונת יברר וילבן את החקירה הזאת ביתר שאת יתברר ע"ז:

ויאמר

